

tegenwoordige Schoonebergerweg⁴). Ons Geldeloozepad liep oorspronkelijk van het Zwaanshals naar de Blommersdijkseweg, vrijwel evenwijdig aan de Hooglandstraat.

Na deze wijdlopijge uiteenzetting, waarin ik getracht heb u enigszins vertrouwd te maken met het uiterlijk en de sfeer van het toenmalige Zwaanshals en zijn naaste omgeving, kan ik nu overgaan tot een beschrijving van de gebeurtenissen in de nacht van 20 op 21 december 1915.

We leefden in de zo geheten donkere dagen voor Kerstmis. We leefden bovendien in het tweede jaar van Wereldoorlog I. Er was nog geen hongersnood, zeker geen hongersnood zoals we die hebben leren kennen in de laatste maanden van Wereldoorlog II. Maar toch. . . er was schaarste aan en dus distributie van allerlei zaken die wij gewend zijn tot de primaire levensbehoeften te rekenen. Het was aan alles te merken: de surrogaten en de eenheidsworst waren in aantocht. Eind 1915 bereidde de bevolking zich voor op een kerstviering van zeer bescheiden proporties.

Voor de bewoners van het woonkwadraat Zwaanshals-Fabriekstraat-Loofdakstraat-Wolstraat zou dit gepaard gaan met een flinke dosis angst en zorg. Want in de vroege ochtend van 21 december, zo omstreeks vier uur, brak brand uit in de reeds genoemde tabaksfabriek van de firma B. van der Tak & Co. Deze fabriek bestond uit een bedaagd hoofdgebouw aan het Zwaanshals, met aan de achterkant - op het binnenterrein van het zo juist beschreven stratenvierkant - een uitbreiding in de richting van de Wolstraat van jongere datum. In het oude gedeelte van het complex bevonden zich, verdeeld over drie verdiepingen: het directiekantoor, de sorteerkamers, de sigarenmakerij en de bergzolders. Het nieuwe gedeelte bevatte op de begane grond een pakhuis, op de eerste verdieping kantoorruimten voor het personeel en op de tweede verdieping een droogzolder en het archief.

De firma Van der Tak speelde beslist geen ondergeschikte rol in de branche. Dat kan worden afgeleid uit het feit dat zij, behalve de fabriek aan het Zwaanshals, elders nog drie fabrieken bezat. De firma had een vierhoofdige directie, bestaande uit de heren B. van der Tak, M.E. Meulman, J.J. Kalker en H.E. Heijbroek. Van hen woonde alleen de heer Van der Tak in Rotterdam en wel op het adres Crooswijkse singel 32b. Twee leden van de directie woonden in Den Haag, één had zijn domicilie in Nijmegen.

De betekenis van de firma kan ook uit enkele andere gegevens